

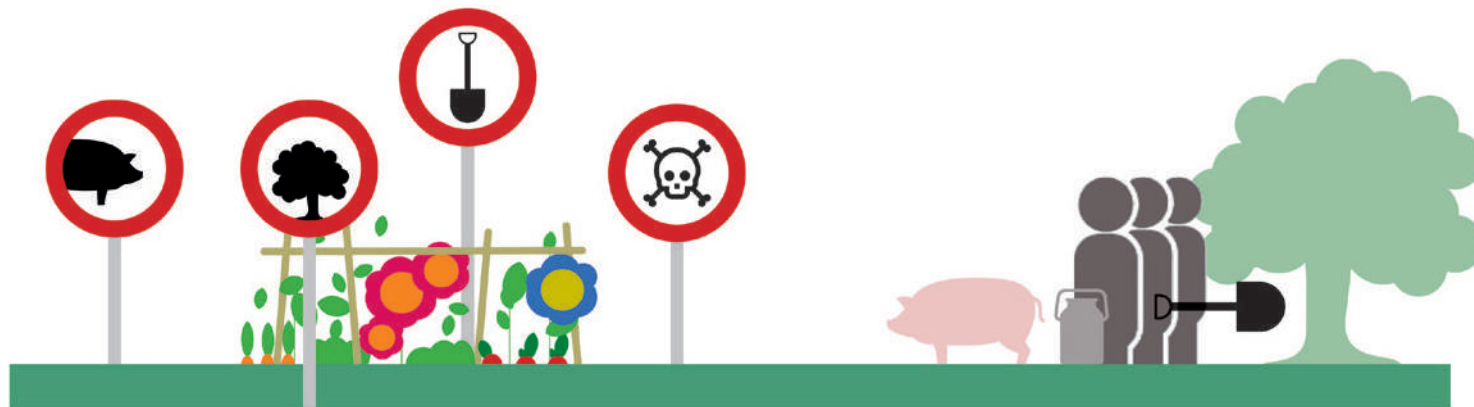
Duurzaam Door 19 september 2019

Doe je ogen dicht en stel je een zonovergoten dag voor aan de rand van het Hegermeer: een energie clubgebouw met weidse uitzichten vol gedreven mensen die bevlogen verhalen, doorleefde adviezen en harten onder riemen met elkaar delen. Op 19 september kwamen de participatietafels Regionale Netwerken en Voedsel bij elkaar voor een ontmoeting in en met Duurzaam Heeg.

Uitkijkend over het water en weilanden, boog een stevige delegatie van Duurzaam Door zich over de succesformule voor een kleine plattelandsgemeenschap met een grote groene wens. Heeg krijgt al veel van de grond: er is een energiecoöperatie, een collectief zonnepanelendak en een deelauto. Er is een dorpstuin, natuurlijk openbaar groen, een groen plein en een bomenwerkgroep. Het geheim van Heeg is dat iedere Duurzame Hegemer doet waarvoor hij of zij warmloopt: voor het liftproject, tegen zwerfvuil, voor afvalreductie, tegen een nieuwe zendmast, voor biodiversiteit, tegen 5G of gaswinning. Of voor de wens gezamenlijk van het aardgas te gaan, door warmte uit het meer te gebruiken voor een collectief warmtenet.

Maar Heeg wil nog zoveel meer: een voedselcoöperatie met een productietuin en een verpakkingsvrij netwerk. Meer producten uit eigen buurt, van een gezonde bodem in een eerlijk systeem, want door de inkoopwensen van gezinnen te bundelen en samen bij lokale boeren te kopen, kan de lokale korte keten hersteld worden. Hoe Heeg de duurzaamheid in eigen hand kan houden en het dorp mee kan nemen in de groene beweging, stond centraal op vier thematafels.

VRAAG AAN DUURZAAM DOOR

Duurzaam Heeg wil graag een Voedselcoöperatie oprichten (een enquête laat zien dat 79% van de geënquêteerden in Heeg dit ziet zitten), maar dat is nog niet zo eenvoudig. “Als wij een voedselcoöperatie gaan beginnen, lopen we waarschijnlijk op verschillende momenten tegen regelgeving van de Voedsel en Waren Autoriteit aan. Bijvoorbeeld bij het groot inkopen en in kleine eenheden verspreiden in het netwerk; zonder verpakkingsmateriaal of alleen herbruikbaar materiaal (circulaire economie)”. Met welke wet- en regelgeving krijgt de voedselcoöperatie te maken en weten jullie een manier om hier mee om te gaan?

Een ander punt is de schaalgrootte en financiële haalbaarheid. Er is al een verkenning gedaan met het concept van Heerenboeren; gaat helaas hier niet werken, want er is geen grote stad in de buurt (afzet). Wat zouden andere mogelijkheden zijn?

Wie van PTRN of Voedseltafel weet van ervaringen in binnen- of buitenland met zelfvoorzienende dorpen? Want dat is een stip op de horizon. Welke succesvolle voedselcoöperaties/verpakkingsvrije netwerken kennen jullie en wat kunnen we daarvan leren?

tafel 1 – inrichting van een voedselcoöperatie

AAN TAFEL 1

WET- EN REGELGEVING: Al bij het voorbereiden van het tafelgesprek bleek dat het lastig was om concrete antwoorden te krijgen op de vragen over wet- en regelgeving voor kleine voedselproducenten. Aan tafel werd dit bevestigd: antwoorden zijn er niet omdat regels niet op de nieuwe praktijk aansluiten. Maar algemeen kreeg Heeg als tip: zoek openingen in de regelgeving en begin gewoon. Verder onderzoek — en wellicht nieuwe regels? — zijn nodig.

GEBIEDSCOÖPERATIE: Nadruk werd door verschillende deelnemers gelegd op het belang van de gebiedscoöperatie. Je moet je als gebied voorbereiden op de nieuwe omgevingswet, anders kom je als burger buitenspel te staan.

SOCIAAL: Het is essentieel om je vraag goed te organiseren. Hoe krijg je mensen mee? Kun je bijvoorbeeld onderscheid maken in types leden en hierdoor meer leden krijgen? In het geval van Heeg, bijvoorbeeld vaste leden (bewoners) en abonnees (toeristen). Waardevol voor Heeg is het hogeschool InHolland onderzoek naar de drijfveren van de consument.

ORGANISATORISCH: Denk goed na over het doel van je coöperatie. Hoe krijg je de juiste mensen bij elkaar op visie-, tactisch en praktisch niveau. Verbinding is hierbij essentieel.

FINANCIERING: De prijs is een niet te onderschatten factor. Het opzetten van een korte keten is niet makkelijk. We zitten in een transitie. Het wiel moet opnieuw uitgevonden worden en er gaan veel partijen onderuit. Subsidies voor initiatieven in de korte keten zijn lastig. Op het ministerie LNV hebben kleine voedselproducenten geen gezicht en subsidies gaan veelal naar grote partijen.

LOGISTIEK: Denk na over welke logistiek je gaat gebruiken (voorbeeld: ringlogistiek). Webwinkelsoftware die mede ontwikkeld is door Ús hôf, maakt dat producenten direct leveren aan consumenten en ingewikkelde regelgeving omzeild wordt. Kun je contact met andere coöperaties leggen om overschotten uit te wisselen of producten voor elkaar te telen (bonen).

HET VERVOLG

1. Heeg gaat onderzoeken of een gebiedscoöperatie wellicht een betere structuur is voor de coöperatie.
2. Er zijn contacten met een hogeschool over onderzoek naar wet- en regelgeving voor kleine voedselproducenten.
3. Een gesprek met de NVWA zit in de pijplijn.
4. Via de Friese Voedselbeweging zijn inmiddels meer vragen van boeren, tuinders en kleine voedselproducenten aan de Duurzaam Heeg vragenlijst toegevoegd waarvoor gezamenlijk een antwoord gezocht gaat worden.

VRAAG AAN DUURZAAM DOOR

Als Heeg straks een voedselcoöperatie, een stuk grond en een professionele tuinder heeft, met welke constructie kunnen de Hegemers dan het meest verzekerd zijn van langjarige productie van hun groenten?

Bij de aanleg en exploitatie van de groentetuin zal sprake zijn van een mix van betaalde en onbetaalde inzet van dorpsbewoners. Hoe zorgen we dat dit niet leidt tot scheve verhoudingen en onvrede?

tafel 2 – eigendom van grond groentetuin en verwaarding van arbeid

AAN TAFEL 2 — GROND

Het beste perspectief biedt het uit de markt halen van het stuk grond en dit onder eigendom brengen van een stichting die de grond ter beschikking stelt aan de lokale gemeenschap. De stichting kan aan de grond komen door een schenking van de gemeente, ofwel van een stuk gemeentelijke grond ofwel van een voor dit doel aangekocht stuk grond.

De gemeente Súdwest-Fryslân heeft echter nog geen beleid op dit punt en vreest precedentwerking. Ook andere partijen zouden natuurlijk financieel kunnen bijdragen aan een dergelijke schenking. Een ander scenario is dat de gemeenschap de grond zelf aankoopt met behulp van een lening en/of crowdfunding. De financiële lasten en aflossing daarvan kunnen dan worden uitgesmeerd over een lange periode en bijvoorbeeld worden verwerkt in de verkoopprijzen van de producten. De tuinder moet bij grote voorkeur zelfstandig ondernemer zijn, je hebt ondernemerschap nodig om de groenteproductie tot een succes te maken. Daarbij werkt de tuinder nauw samen met de voedselcoöperatie.

Ook een heel ander geluid, vooral vanuit de ondernemershoek, was te horen: Probeer niet te veel te regelen van tevoren en begin gewoon! Vanuit alle perspectieven benadrukt iedereen het belang van 'klein beginnen' en een goede verbinding tussen producent en consument. Zorg dat niet alleen de tuin maar ook de groep betrokkenen groeit en bloeit!

AAN TAFEL 2 — ARBEID

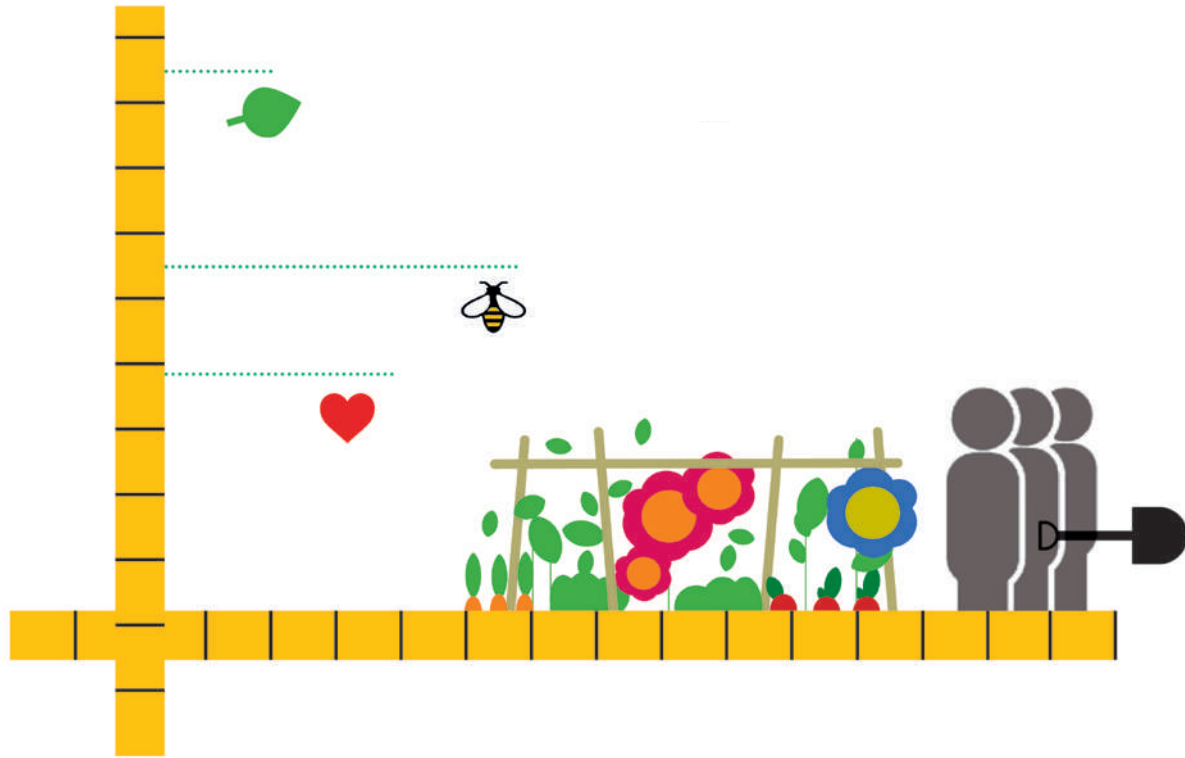
Uit de praktijk blijkt dat voor de succesvolle exploitatie van een groentetuin het werken met vrijwilligers hard nodig is. Een langjarige relatie met deze vrijwilligers is heel belangrijk, niet alleen uit oogpunt van begeleidingsefficiëntie maar vooral ook om een stabiele basis voor de tuin te creëren qua draagvlak en klantenkring.

Het betrekken van mensen uit 'de kaartenbak van de gemeente' blijkt in de praktijk lastig. Het kost erg veel tijd om de juiste persoon op de juiste plek te krijgen en dat slaagt dan ook lang niet altijd. Een heldere werkstructuur en voldoende begeleidingstijd en -deskundigheid zijn belangrijk maar lastig in te voorzien wanneer er altijd handen en tijd te kort zijn.

Minder problematisch is het beloningsvraagstuk. In de praktijk blijkt dat dit eigenlijk niet speelt als mensen het naar hun zin hebben, zich gewaardeerd voelen en ze producten mee naar huis mogen nemen. Bovendien, uiteindelijk kost iedereen op een bepaalde manier geld: gepensioneerden krijgen pensioen, werkzoekenden krijgen een uitkering, anderen krijgen door de gemeenschap betaalde zorg en begeleiding, etc. Het verwaarden van ieders inzet gebeurt dus vooral door de sfeer en waardering die je met elkaar tot stand brengt. Het mooi is dat dit tegelijkertijd een stevige basis is voor een langjarige succesvolle exploitatie van de groentetuin!

HET VERVOLG

1. Er is inmiddels een vervolgbezoek geweest van Duurzaam Heeg aan de Zelfoogsttuin CSA Land in Zicht te Hilversum.
2. Een tweede gesprek met Damaris Matthijsen heeft inmiddels plaatsgevonden.

VRAAG AAN DUURZAAM DOOR

Duurzaam Heeg wil aantonen dat de initiatieven geen gerommel in de marge zijn, maar daadwerkelijk impact veroorzaakt. “Als we de waarde van wat we doen als effect op de biodiversiteit en vermindering van uitstoot kunnen aantonen, is het eenvoudiger (regionale) overheden en dorpsgenoten te overtuigen van de zin van ons werk.”

Wie kent een methode (in ontwikkeling) die hiervoor geschikt is? En: weten jullie zoal wat de grootste milieu-impact heeft, ofwel: welke stappen leveren de meeste duurzame meters op?

Kunnen jullie helpen de effectieve waarde aan te tonen van de Duurzaam Heeg-activiteiten, zodat we meer voet aan de grond kunnen krijgen op het niveau van regionale overheden?

tafel 3 – meters maken

AAN TAFEL 3

Duurzaam Heeg wil daadwerkelijk impact veroorzaken door het effect op herstel van biodiversiteit aan te tonen om hiermee overheden en dorpsgenoten te overtuigen van de zin van ons werk.

Er is al een mooie meetlat biodiversiteit beschikbaar die we hiervoor kunnen gebruiken. Deze tool is het middel om elkaar te vinden en te bewegen. De mensen zijn ontkoppeld van de natuur, de dialoog tussen boeren en burgers wordt scherper en bestuurder willen graag meetbare resultaten. Daarom is een brede inzet van deze meetlat gewenst.

Om onze droom te verwezenlijken is het van belang een groter deel van het dorp mee te krijgen in onze duurzaamheidsbeweging om zo onze beperkte inzet succesvol in te zetten en organisch te gaan groeien. Dit kan door kleine stapjes te maken en een goede campagne op te starten met de achterban. Dit proces versterkt tegelijkertijd de democratische grondslag.

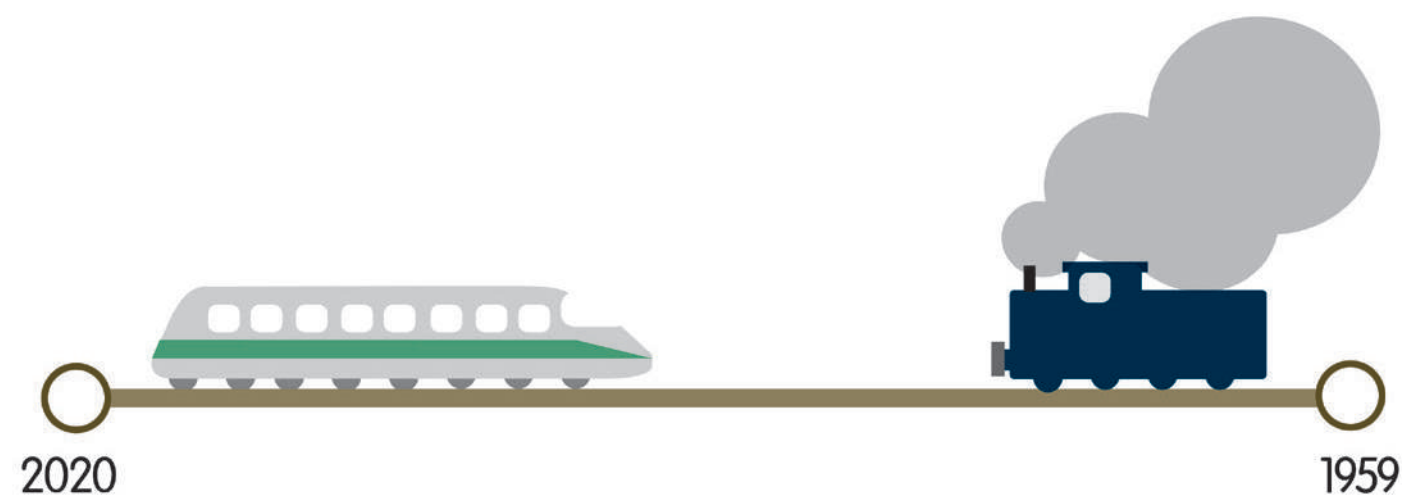
Boeren staan voor een transitie die grote impact heeft op het buitengebied van Heeg. De bijvangst van melk en vlees wordt steeds belangrijker! Maar ook dat de boer weer voedsel gaat produceren in plaats van grondstoffen voor de melkfabrieken. Een open gesprek voeren met succesverhalen van collega-boeren lijkt hierbij het meest kansrijk. Door ze te laten zien dat hun inkomen juist toeneemt en de bedrijfsvoering toekomstbestendiger wordt. Dit vraagt om nieuwe kennis, nieuwe samenwerking tussen boeren onderling en met burgers. Bodemherstel speelt hierin een sleutelrol.

De nieuwe omgevingswet biedt ook kansen, want de gemeente SWF wil de gezondste gemeenste van Friesland worden en draagt biodiversiteit een warm hart toe. Toch blijken lokale initiatieven die van onderop komen het meest succesvol te zijn. Gezamenlijk kennismaking met de meetlat biodiversiteit is een belangrijke eerste stap om tot een grotere beweging te komen die bijdraagt aan meer biodiversiteit. Door een pilot te starten in Heeg en studenten te betrekken bij de monitoring kan een mooie start worden gemaakt.

HET VERVOLG

Er heeft inmiddels een vervolgbijeenkomst plaatsgevonden bij een van de boeren van verschillende partijen en belanghebbenden.

Gekeken wordt of de Meetlat Biodiversiteit door de gemeente Súdwest Fryslân, boeren en door verschillende lokale CSA tuinen ingezet kan worden.

tafel 4 – gaswinning

AAN TAFEL 4

Duurzaam Heeg zit met de ontwikkeling van een warmtenet stevig op het groene spoor naar de toekomst en ziet op dezelfde rails een oude, vervuilende stoomlocomotief uit het verleden op zich afkomen. Een gaswinningsconcessie uit de jaren zeventig — van lang voor de groningse mijnbouwschade — bedreigt de Hegemer leefomgeving. Een botsing wil Duurzaam Heeg vermijden. Een ingewikkeld thema.

Er was veel kennis en ervaring aanwezig aan de gastafel. De ervaring van gemeenten, actiegroepen en georganiseerde burgers werden goed gecompleteerd door de kennis van procesbegeleiders, beleidsambtenaren en juristen. Bijzonder was dat veel professionals elkaar nog niet eerder in deze setting waren tegengekomen. Dat zorgde voor een intensieve en bijzondere discussie.

Duidelijk werd het volgende:

De stoomlocomotief uit het verleden gaat door en is moeilijk te stoppen. Economische belangen gaan voor bij het ministerie van EZK, hoezeer ambtenaren individueel misschien ook begrip kunnen hebben voor lokale zorgen en wensen.

Het bestuursrecht is beperkt in het bieden van oplossingen. De mogelijkheid voor burgers om binnen de bestaande wet- en regelgeving invloed te hebben op de gaswinningsbesluiten is zeer beperkt, omdat de minister doorzettingsmacht heeft.

Goede organisatie en collectiviteit zoeken is belangrijk. Samen sta je sterker, lokaal en Fryslân-breed.

De omgevingsbelangen borgen heeft zin. De burgers kunnen, bijvoorbeeld in een gebiedscoöperatie, privaatrechtelijk afspraken maken of claims leggen bij de het bedrijf dat gas gaat winnen.

Het was voor Heeg heel waardevol om met deze samenstelling aan tafel te zitten. Het was zonder Duurzaam Door niet zo maar gelukt om deze mensen bij elkaar te krijgen.

VRAAG AAN DUURZAAM DOOR

Heeg wil van het gas af en heeft met Warm Heeg een kansrijk innovatief project voor thermische energie uit oppervlaktewater op stapel staan.

Intussen verkent het Canadese mijnbouwbedrijf Vermilion de bodem in de regio voor gaswinning. Gemeente Súdwest-Fryslân en provincie Fryslân hebben zich uitgesproken tegen gaswinning, maar het Rijk (ministerie van EZK) heeft de vergunningen ooit in het kader van de Mijnwet afgegeven.

Heeg loopt landelijk voorop in het streven afscheid te nemen van het aardgas, maar lijkt niet te kunnen verhinderen dat er gas gewonnen wordt uit de eigen bodem met alle gevolgen van dien. Welke instrumenten kunnen we inzetten om uit deze spagaat te raken?

HET VERVOLG

1. De Hegemer gaswerkgroep gaat zich versterken en is intussen actief bezig met het werven van nieuwe leden zodat ze intensiever verbinding kan zoeken met bestaande gasinitiatieven elders in het land.
2. Gekeken wordt of het oprichten van een gebiedscoöperatie mogelijk is om als individuele burgers meer invloed te krijgen op het vergunningsproces.
3. De gaswerkgroep is nu officieel toegevoegd aan het Duurzaam Heeg logo onder de naam Sûn gebied (gezond gebied), omdat het past in het streven naar een gezonde leefomgeving.
4. De gaswerkgroep bereidt een gesprek voor met EZK.

Tot slot

Voor een steviger fundament is een bredere basis nodig: of het nu gaat een vuist te kunnen maken tegen gaswinning door oliebedrijf Vermilion, om boeren, bermbeheerders en burgers mee te krijgen voor meer biodiversiteit of om een voedselcoöperatie op te bouwen.

We waren het er allemaal over eens: maak als Duurzaam Heeg tijd vrij om te communiceren over je evenementen, je successen en je uitdagingen en hou zo iedereen betrokken. Sinds het bezoek van Duurzaam Door is er op dit vlak al het nodige gebeurd.

Op 15 oktober is de Friese Voedselbeweging gelanceerd, waarin ook Duurzaam Heeg vertegenwoordigd is. Een beweging van meer dan 20 maatschappelijke organisaties en bedrijven, maakt zich sterk voor versnelling van de voedseltransitie in Friesland met behulp van herstel van de duurzame korte keten. Een brede basis voor een groene beweging op provinciale schaal, met volop lokale initiatieven, kan helpen om in eigen dorp betrokkenheid aan te wakkeren.

‘Vier je successen’ - dat is iets om nooit te vergeten. En zo werd op 19 oktober de nieuwe vuurplaats in het Heempark ingewijd met een fantastische lokale maaltijd van het open vuur, een feestje voor heel Duurzaam Heeg en vrienden. Om de sneeuwbal te laten rollen nam iedereen een buur of vriend mee, zodat in weer en wind ruim veertig mensen zich stonden te warmen aan een vuurtje met soep van lokale groente en vis uit het meer.

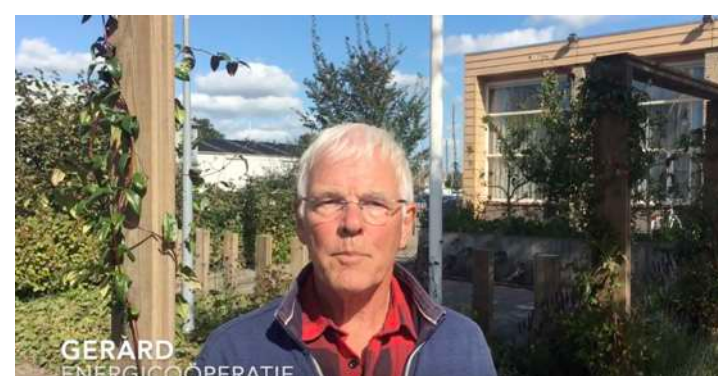
We danken Cees Anton de Vries, René Bruijns, Sylvia van Lieshout, Rosa Lucassen en alle deelnemers voor een gedenkwaardige dag vol inspiratie, steun en waardevol advies. We blijven graag in **contact** en de deur in Heeg staat altijd voor jullie open.

HET VERVOLG

1. Duurzaam Heeg gaat verder met het verbreden van zijn basis in het dorp. De Duurzaamheeg-website is op de schop gegaan en de social media krijgen extra aandacht.
2. Dit voorjaar organiseert een Duurzaam Heeg een feest in het Heempark om nog meer dorpsgenoten kennis te laten maken met Duurzaam Heeg activiteiten.

TEKST: Freya Zandstra, Lucie Gelderblom, Jehannes Krol, Sybrand Frietema, Dorine van den Beukel
FOTO'S: Sybrand Frietema, Freya Zandstra, Hans van de Water
ILLUSTRATIES EN ONTWERP: Dorine van den Beukel

Namens Duurzaam Heeg, bedankt!

